

นักศึกษาพยาบาล: การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง Nursing Students: The Student-centered Teaching

กาญจนา ใจจ้อย¹
Kanjana Jaijoy¹

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ โดยผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตเป็นหลักสูตรหนึ่งจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตามแนวทางที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ โดยมีการจัดกิจกรรมหรือออกแบบการเรียนรู้ในหลายรูปแบบ เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียน การสอนแบบโครงการ การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก การสอนแบบแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และการสอนแบบใช้คำถามเป็นฐาน เป็นต้น แม้ว่าการจัดการเรียนรู้ในบางรูปแบบไม่ได้เพิ่มผลการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผู้เรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนรู้สึกสนุกสนานกับการเรียน และมีส่วนร่วมในการเรียน มีความรับผิดชอบต่อการเรียนมากขึ้น

คำสำคัญ: การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, นักศึกษาพยาบาล

Abstract

Facilitating student-centered learning is a learning management that focuses on learning by doing of learners, which all learners were able to learn and develop themselves. The Bachelor of Nursing Science program is one of the programs that teaches students by using Student-centered learning according to the guidelines of National Education Act B.E. 2542 and Thai Qualifications Framework for Higher Education. The activities or designing learning programs have many methods for example Learning Center, Project Method, Problem-based Learning, Self-Study and Question Based Learning, etc. Although, some learning methods does not increase the significantly academic performance. On the other hand, the most learners are satisfied the facilitating student-centered learning. The students enjoy learning, participate in learning, and have more responsibility for learning.

Keywords: Student-centered learning, Nursing Students

¹ คณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ (McCormick Faculty of Nursing, Payap University) e-mail: joi.kanjana@gmail.com, โทร. 0865719236

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือ การเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Centered Learning หรือ Child Centered Learning) มาจากแนวคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ซึ่งเป็นต้นคิดในเรื่องการเรียนรู้โดยการกระทำ หรือ learning by doing โดยมีรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ เปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้รับ” มาเป็น “ผู้เรียน” และบทบาทของ “ครู” จากผู้ถ่ายทอดข้อมูล มาเป็น “ผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้” (จิราภรณ์ ชมศรี, 2559; ชาตรี เกิดธรรม, 2542) นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ยังเกิดขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่า เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาคือ การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนเองสูงสุดตามกำลัง หรือศักยภาพของแต่ละคน แต่เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งด้านความต้องการความสนใจ ความถนัด และยังมีทักษะพื้นฐานอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะใช้ในการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่ ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน ความสามารถทางสมอง ระดับสติปัญญา และการแสดงผลของการเรียนรู้ออกมาในลักษณะที่ต่างกัน ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้จึงควรมีการจัดการที่เหมาะสม ในลักษณะที่แตกต่างกันตามเหตุปัจจัยของผู้เรียนแต่ละคน และผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกลไกของการจัดการนี้ คือ ผู้สอน (สำนักวิชาการและประมวลผล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, 2556)

ประเทศไทยได้นำแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมาใช้ โดยมีการปฏิรูปการจัดการเรียนรู้ในระดับโรงเรียนและมหาวิทยาลัย จากการเรียนรู้ที่เน้นบทบาทของครูผู้สอน มาเป็นการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งได้ประกาศไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 อีกทั้งยังมีการกำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ดังนั้นทางคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) จึงได้กำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thai Qualifications Framework for Higher Education: TQF) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพได้มาตรฐานโดยกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับ กล่าวคือ อาจารย์มีการพัฒนาวิธีการสอน นักศึกษามีการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ บัณฑิตมีความรู้ความสามารถ และได้รับการอบรมให้มีคุณธรรม จริยธรรม (สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2552) คณะพยาบาลศาสตร์เป็นคณะวิชาหนึ่งในสถาบันอุดมศึกษาที่ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว จึงได้นำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมาใช้

ความหมายของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ได้มีผู้อธิบายและให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น ชนาธิป พรกุล (2543) ได้อธิบายว่า การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือการ

เรียนรู้ที่เกิดจากการคิด การค้นคว้า การทดลอง และการสรุปเป็นความรู้โดยตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนจะเปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากการถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้วางแผน จัดการ ชี้แนะ และอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน จึงเป็นการจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

วัลลี สัตยาชัย (2547) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง โดยเป็นผู้สร้างเป้าหมายการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ แสวงหาแหล่งให้ความรู้และเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน รวมทั้งประเมินตนเองโดยอาจจะอาศัยหรือไม่อาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ได้ ส่วนผู้สอนจะปรับเปลี่ยนบทบาทจากที่เคยเป็นในระบบการศึกษาที่ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered Learning) มาเป็นผู้ชี้แนะ สนับสนุน และช่วยเหลือเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

พิมพันธ์ เตชะคุปต์ (2550) ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือแนวการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ โดยการใช้กระบวนการทางปัญญา (กระบวนการคิด) กระบวนการทางสังคม (กระบวนการกลุ่ม) และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญต้องจัดให้สอดคล้องกับความสนใจความสามารถและความถนัด เน้นการบูรณาการความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ใช้หลากหลายวิธีการสอนหลากหลายแหล่ง ความรู้สามารถพัฒนาปัญญาอย่างหลากหลาย คือ พหุปัญญา รวมทั้งเน้นการวัดผลอย่างหลากหลายวิธี

หวน พินรุพันธ์ (2554) ได้ให้คำนิยามการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนเป็นประการสำคัญ

ปราโมทย์ ด่านประดิษฐ์ (อ้างอิงใน จิราภรณ์ ชมศรี, 2559) ได้ให้คำนิยามของกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยกระบวนการจัดการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในระดับการอุดมศึกษาตามแนวทางเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่งมุ่งพัฒนาความรู้และทักษะทางวิชาชีพ ทักษะชีวิตและทักษะสังคม

จากความหมายที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ โดยยึดหลักที่ว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้

หลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้กำหนดตัวบ่งชี้ที่จะแสดงให้เห็นว่าการเรียนการสอนนั้น ๆ เป็นการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนี้

1. **ตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของผู้เรียน** โดยพฤติกรรมที่แสดงว่าเป็นการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ได้แก่

- 1) ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2) ผู้เรียนฝึกประสบการณ์จนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
- 3) ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
- 4) ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจน และมีเหตุผล
- 5) ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน
- 6) ผู้เรียนได้ฝึกค้นคว้า รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
- 7) ผู้เรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข
- 8) ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและมีความรับผิดชอบในการทำงาน
- 9) ผู้เรียนฝึกประสบการณ์ ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

2. **ตัวบ่งชี้การสอนของผู้สอน** โดยพฤติกรรมที่แสดงว่าผู้สอนจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ได้แก่

- 1) ผู้สอนเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
- 2) ผู้สอนจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
- 3) ผู้สอนเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาผู้เรียนอย่างทั่วถึง
- 4) ผู้สอนจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
- 5) ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำและฝึกปรับปรุงตนเอง
- 6) ผู้สอนส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดี และปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน
- 7) ผู้สอนใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้
- 8) ผู้สอนใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
- 9) ผู้สอนฝึกฝนกิจกรรมมารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
- 10) ผู้สอนสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ในจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน และการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำเอาสิ่งที่เรียนรู้ไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนา

ตนเองไปสู่ศักยภาพสูงสุดที่แต่ละคนจะมีและเป็นได้ โดยอาศัยบทบาทของผู้สอนและบทบาทของผู้เรียนร่วมกัน ผู้สอนจะต้องรู้จักผู้เรียนให้ครอบคลุมรอบด้านและสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปเป็นพื้นฐานในการออกแบบหรือวางแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียน โดยจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) โดยจัดบรรยากาศ จัดกิจกรรม จัดสื่อ จัดสถานการณ์ ฯลฯ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มตามศักยภาพ ให้คำแนะนำ ถามคำถาม ให้ข้อมูลย้อนกลับ และประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ ส่วนผู้เรียนจะทำหน้าที่สร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้จัดให้ สำหรับกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดให้จะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ได้ลงมือคิด ปฏิบัติ และสรุปความรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งทางผู้สอนและผู้เรียนจะต้องทำการวัดและประเมินผลร่วมกัน โดยผู้สอนจะให้ข้อมูลประเมินผลย้อนกลับแก่ผู้เรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนจะได้พัฒนาตนเอง และใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

การจัดกิจกรรมหรือออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถทำได้หลายวิธีการและหลายเทคนิค ได้แก่ การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Based) การสอนแบบบูรณาการ (Integrate Teaching) การสอนแบบถามตอบ (Ask and Question Model) การสอนด้วยรูปแบบชิปปา (CIPPA Model) การสอนแบบทดลอง (Laboratory Method) การสอนแบบโครงการ (Project Method) การสอนแบบแบ่งกลุ่มทำงาน (Committee Work Method) และการสอนแบบอภิปราย (Discussion Group) การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based Learning, PBL) การสอนแบบแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Self-Study) การสอนแบบใช้คำถามเป็นฐาน (Question Based Learning) เป็นต้น

การสอนด้วยรูปแบบชิปปา (Cippa Model) หรือรูปแบบการประสานห้าแนวคิด ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย ทิศนา ขัมมณี (2542) ได้นำแนวคิดการสร้างความรู้ แนวคิดกระบวนการกลุ่ม และการเรียนรู้แบบร่วมมือ แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมในการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ และแนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนความรู้ มาใช้ร่วมกันในการจัดการเรียนการสอน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นทบทวนความรู้เดิม เป็นขั้นตอนของการดึงความรู้ในเรื่องที่เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมของที่มี
2. ขั้นแสวงหาความรู้ใหม่ เป็นขั้นตอนของการแสวงหาข้อมูล ความรู้ใหม่ที่ผู้เรียนยังไม่มีจากแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งผู้สอนอาจเตรียมมาให้ผู้เรียน หรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งข้อมูล เพื่อให้ผู้เรียนไปแสวงหาความรู้เอง

3. ขั้นการศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่ และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนต้องเผชิญปัญหา และทำความเข้าใจกับข้อมูล โดยผู้เรียนต้องสร้างความหมายของข้อมูล ประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น การใช้กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่มในการอภิปรายและสรุปผล

4. ขั้นการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจกับกลุ่ม เป็นขั้นตอนการใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจของตนเอง มีการแบ่งปันความรู้ความเข้าใจของตนเองแก่ผู้อื่น และได้รับความรู้ ความเข้าใจของผู้อื่นไปพร้อม ๆ กันจากการแลกเปลี่ยนภายในกลุ่ม

5. ขั้นการสรุปและจัดระเบียบความรู้ เป็นขั้นตอนของการสรุปความรู้ที่ได้รับทั้งหมด ทั้งความรู้เดิมและความรู้ใหม่ และจัดสิ่งที่เรียนรู้ให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อช่วยให้จดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่าย

6. ขั้นการแสดงผลงาน เป็นขั้นตอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงผลงานการสร้างความรู้ของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบความรู้ความเข้าใจ และช่วยให้จดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่ายขึ้น

7. ขั้นประยุกต์ใช้ความรู้ เป็นขั้นตอนการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำความรู้ ความเข้าใจของตนเองไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความชำนาญ ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหา และความจำในเรื่องนั้น ๆ

ทั้งนี้ในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง หรือแต่ละเรื่อง จะต้องเปิดโอกาสในเรื่องต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนด้วย ได้แก่ 1) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้เลือกหรือตัดสินใจในเนื้อหาสาระที่สนใจ เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน และ 2) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ได้คิด ได้รวบรวมความรู้และลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง โดย ทิศนา ขัมมณี (2557) ได้นำเสนอแนวคิดในการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และสามารถนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติได้ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical Participation) คือ กิจกรรมที่ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อช่วยให้ประสาทการเรียนรู้ของผู้เรียนตื่นตัวพร้อมที่จะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

2. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา (Intellectual Participation) คือ กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา โดยเป็นกิจกรรมที่ทำทลายความคิดของผู้เรียน สามารถกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้เกิดการเคลื่อนไหว โดยกิจกรรมจะต้องเป็นเรื่องที่ไม่ยากหรือง่ายเกินไป และจะต้องทำให้ผู้เรียนเกิดความสุขที่จะคิด

3. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation) คือ กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว

4. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์ (Emotional Participation) คือ กิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้

เกิดความหมายต่อตนเอง โดยกิจกรรมนั้น ๆ ต้องเกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรง ทั้งนี้การมีส่วนร่วมทางอารมณ์มักเกิดขึ้นพร้อมกับการกระทำอื่น ๆ เช่น กิจกรรมทางกาย สติปัญญา และสังคม

สำหรับ จิราภรณ์ ชมศรี (2559) ได้เสนอแนวคิด 5 ค ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนี้

1. ค้น หมายถึงให้ผู้เรียนสืบค้นเนื้อหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เรียกว่า “ค้น”

2. คว่า เมื่อผู้เรียนจดมา บันทึก หรือถ่ายเอกสารเนื้อหาที่ได้จากแหล่งสืบค้นต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้เรียกว่า “คว่า”

3. คิด เมื่อผู้เรียนจด บันทึก ถ่ายเอกสาร หรือดาวน์โหลดจากอินเทอร์เน็ต ผู้เรียนนำมาคิด วิเคราะห์ถึงข้อดี ข้อเสีย แล้วคิดรวบรวมและเรียบเรียง เพื่อจะเขียนรายงาน

4. คาย เมื่อผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ คิดรวบรวมและเรียบเรียงแล้วก็นำมาเขียนรายงาน และนำเสนอหน้าชั้นเรียน สิ่งนี้เรียกว่า “คายน”

5. คณะ หมายถึงการที่ผู้เรียนทำงานกันเป็นกลุ่ม (คณะ) เพื่อค้น คว่า คิด คายน ที่กล่าวมาแล้ว การทำงานเป็นกลุ่มนี้คือ การทำงานเป็น “คณะ”

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในนักศึกษาพยาบาล

การศึกษาในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ได้มีการนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมาใช้ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ในหลายรูปแบบ เช่น

1. การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based Learning, PBL) ซึ่งการสอนแบบนี้หลักการสำคัญคือ ผู้สอนทำการเลือกสถานการณ์ปัญหาที่เหมาะสม เพื่อเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ หรือด้วยวิธีการต่างๆ แล้วนำมาใช้แก้ปัญหา (วัลลี สัตยาศัย, 2547; เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2548; วิภาดา แสงนิมิตร์ชัยกุล 2555)

2. การสอนแบบแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Self-Study) การสอนแบบนี้มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้หลากหลายวิธี เช่น การใช้กรณีตัวอย่าง (Case study) การจัดการเรียนการสอนแบบสืบค้น (Inquiry Instruction) การเรียนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็นต้น การเรียนในรูปแบบนี้ผู้เรียนต้องทำการค้นคว้าหาเหตุผลมาตอบคำถามหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2548; วิภาดา แสงนิมิตร์ชัยกุล 2555)

ดังเช่นการศึกษาของวิภาดา แสงนิมิตร์ชัยกุล (2555) ซึ่งได้จัดการเรียนการสอนในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (PBL) และแบบแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Self study) พบว่า ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น แม้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ประเมินจากคะแนนสอบไม่ได้เพิ่มขึ้นมากกว่าการสอนแบบบรรยาย แต่สิ่งที่ผู้เรียนได้รับจากการจัดการเรียน

การสอนรูปแบบนี้คือ ผู้เรียนรู้สึกสนุกและมีความอยากเรียนมากขึ้น มีความเชื่อมั่นในตนเองและมีพฤติกรรมแสดงออกมากขึ้นเมื่อขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วย

3. การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) เป็นกระบวนการเรียนที่บูรณาการระหว่างการใช้สื่อประสมกับกระบวนการกลุ่ม เน้นกิจกรรมเพื่อสร้างสถานการณ์ให้เกิดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองตามความต้องการ ความสนใจ การเรียนรู้นี้จะประกอบของศูนย์การเรียนรู้ คู่มือครูผู้สอน แบบฝึกหัดปฏิบัติสำหรับผู้เรียน สื่อสำหรับศูนย์กิจกรรม แบบทดสอบสำหรับการประเมินผล (นภดล ยิ่งยงสกุล, 2554)

ดังเช่นการศึกษาของเบญจมาภรณ์ นาคามติ, ชรินทร์ ว่องวีระยุทธ และอายุพร กัยวิทย์ โภศลม (2554) ซึ่งได้จัดการเรียนการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้รายวิชาการพยาบาลมารดา ทารก และการผดุงครรภ์ 1 ของนักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พุทธชินราช โดยกิจกรรมที่ผู้สอนใช้วิธีการสอนหลากหลายวิธีตามลักษณะของเนื้อหา ได้แก่ การซักประวัติ การติดตามผลตรวจทางห้องปฏิบัติการ และการคัดกรองภาวะเสี่ยงและการส่งต่อ ทำการสอนโดยการอภิปรายกรณีศึกษา ส่วนการตรวจร่างกาย การตรวจครรภ์ กลไกการคลอด การทำคลอดและการช่วยเหลือการคลอดปกติ การตรวจรก และการประเมินภาวะสุขภาพทารกแรกเกิดทันที ใช้การสอนแบบสาธิตและสาธิตย้อนกลับ ทำการประเมินผลโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 46 ข้อ และใบงาน จากผลการจัดการเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่มีคะแนนอยู่ในระดับดี และมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ และมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในระดับพึงพอใจมาก

4. การสอนแบบใช้ทีมเป็นฐาน (Team-Based Learning, TBL) เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นการร่วมมือในการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกันเป็นทีม การพัฒนาความสามารถด้านการคิด และการแก้ปัญหา ให้ผู้เรียนรับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (active learning) มีการเตรียมความพร้อมในการอ่านหนังสือก่อนเข้าห้องเรียน และเรียนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม ผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (สมพิศ ไยสุน, ปรียารัตน์ รัตนวิบูลย์, และชลดา จันทร์ขาว, 2559)

ดังเช่นการศึกษาของปรางค์ทิพย์ อุจะรัตน์, เสาวลักษณ์ สุขพัฒนศรีกุล และวิภาวี หมายพิมาย (2558) ซึ่งได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ในรายวิชาทักษะพื้นฐานทางการพยาบาล ระหว่างการสอนแบบบรรยายและการสอนแบบการเรียนรู้โดยใช้ทีม โดยใช้ใบงานประเด็นการเรียนรู้ตามกรอบวัตถุประสงค์ แบบประเมินความพร้อมในการเรียนรู้รายบุคคลและรายกลุ่ม การ์ดคำตอบ และกรณีศึกษาเป็นเครื่องมือวิจัย ทำการประเมินผลโดยใช้ข้อสอบปรนัยแบบเลือกตอบ และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการสอนแบบการเรียนรู้โดยใช้ทีม พบว่า ผู้เรียนที่ได้รับการสอนแบบการเรียนรู้โดยใช้ทีมมีค่าเฉลี่ยคะแนนสอบไม่แตกต่างจากผู้เรียนที่ได้รับการสอนแบบบรรยาย แต่ผู้เรียนรู้สึก

สนุกสนานกับการเรียน พึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการเรียน การทำงานเป็นทีม และมีความรับผิดชอบต่อการเรียนมากขึ้น

ส่วนการศึกษาของสมพิศ ไยสุน์ ปรียารัตน์ รัตนวิบูลย์ และชลดา จันทร์ขาว (2559) ซึ่งใช้การเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการพยาบาลมารดาและครอบครัวในระยะตั้งครรภ์ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย พบว่า ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ และการรับรู้ผลการเรียนหลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

5. การสอนแบบโครงการ (Project-Based Learning) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการกลุ่มเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนได้ช่วยกันสำรวจ สังเกต ค้นหา และกำหนดเรื่องที่สนใจ ทำการวางแผนและเขียนโครงการ ลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ จนได้ข้อค้นพบ สิ่งประดิษฐ์ หรือนวัตกรรมใหม่ โดยผู้เรียนจะต้องนำเสนอ อภิปรายผล และสรุปผลการเรียนรู้ที่ได้ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียนอีกด้วย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2548; วิภาดา แสงนิมิตร์ชัยกุล 2555; ทิศนา ขมมณี, 2557;)

ดังเช่นการศึกษาของดวงเนตร ธรรมกุล, วนิดา ตันเจริญรัตน์, และพูนทรัพย์ ลาภเจียม (2557) ซึ่งได้จัดการเรียนการสอนแบบโครงการให้แก่ศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ในรายวิชาการพยาบาลบุคคลที่มีปัญหาสุขภาพ 3 ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรี และทำการประเมินผู้เรียนโดยใช้แบบทดสอบความรู้ชนิดตัวเลือก แบบประเมินทักษะด้านคุณธรรม จริยธรรม ทักษะด้านความรู้ และทักษะทางปัญญา และแบบประเมินความพึงพอใจ พบว่า ผู้เรียนมีผลการเรียนหลังการจัดการเรียนแบบโครงการสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนเล็กน้อยแต่ไม่แตกต่างทางสถิติในคราวเดียวกันพบว่าผู้เรียนมีคะแนนทักษะด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ และทักษะทางปัญญาโดยรวมแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก และผู้เรียนให้คะแนนความพึงพอใจในการจัดการเรียนแบบโครงการในระดับมากเช่นเดียวกัน

6. การสอนแบบใช้คำถามเป็นฐาน (Question Based Learning) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาทักษะการคิด การตีความ การไตร่ตรอง การถ่ายทอดความคิด โดยผู้สอนจะป้อนคำถามในลักษณะต่าง ๆ ที่เป็นคำถามที่ดี ผู้เรียนต้องใช้ความคิดเชิงเหตุผล วิเคราะห์ วิจาร์ณ สังเคราะห์ หรือการประเมินค่าเพื่อจะตอบคำถามเหล่านั้น การจัดการเรียนการสอนแบบนี้จะช่วยสร้างความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาความคิดใหม่ ๆ อีกทั้งยังช่วยขยายทักษะการคิด ทำความเข้าใจให้กระจ่างได้ (รังสิณี พูลเพิ่ม, จันทนา โปรยเงิน, แสงจันทร์ สุนันตะ และนนทิกา พรหมเป็ง, 2561)

ดังเช่นการศึกษาของรังสิณี พูลเพิ่ม, จันทนา โปรยเงิน, แสงจันทร์ สุนันตะ, และนนทิกา พรหมเป็ง (2561) ซึ่งทำการศึกษาประสิทธิภาพของการเรียนการสอนโดยใช้คำถามเป็นฐานของนักเรียนพยาบาลชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก โดยใช้แบบการสรุปผลการเรียนรู้ของนักเรียนหลังการเรียน แบบสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจเป็น

เครื่องมือวิจัย พบว่า ผู้เรียนทำการสรุปบทเรียนหลังเรียนผ่านตามวัตถุประสงค์ทุกคน และทำแบบทดสอบได้คะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 ทุกคน ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนในชั้นเรียนอยู่ในระดับดีทุกพฤติกรรม ทั้งผู้เรียนและผู้สอนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนแบบใช้คำถามเป็นฐานโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก

สรุป

หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตเป็นหลักสูตรหนึ่งที่จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตามแนวทางที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ในหลายรูปแบบ เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียน การสอนแบบโครงการ การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก การสอนแบบแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และการสอนแบบใช้ถามเป็นฐาน เป็นต้น แม้ว่าการจัดการเรียนรู้ในบางรูปแบบไม่ได้เพิ่มผลการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผู้เรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนรู้สึกสนุกสนานกับการเรียน มีส่วนร่วมในการเรียน มีความรับผิดชอบต่อการเรียนมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ ชมศรี. (2559). การเรียนวิชาการเสนารักษ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. สืบค้นจาก www.rta.mi.th/630a0u/file/instruction_education.doc
- ชนาธิป พรกุล. (2543). แคทส์: รูปแบบการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาติรี เกิดธรรม. (2542). การเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พรินท์.
- ดวงเนตร ธรรมกุล, วนิดา ตันเจริญรัตน์, และพูนทรัพย์ ลากเจียม. (2557). ผลของการจัดการเรียนแบบโครงการต่อการพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักศึกษา. *วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, 8(1), 46-54.
- ทิตนา แชมมณี. (2542). การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง: โมเดลชิปปา. *วารสารครุศาสตร์*, 27, 1-17.
- ทิตนา แชมมณี (2557). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 18.) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภดล ยิ่งยงสกุล. (2554). การจัดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียน (Learning Center). สืบค้นจาก <https://sornordon.wordpress.com/2011/08/07/การจัดการเรียนรู้แบบศู/>

- เบญจมาภรณ์ นาคามตี, ชรินทร์ ว่องวีระยุทธ์, และอายุพร กัยวิภัยโกศล. (2554). ผลการเรียนรู้ ความคิดเห็น และความพึงพอใจของนักศึกษาพยาบาล ต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 6(1), 9-16.
- ปรารงค์ทิพย์ อุจระตัน, เสาวลักษณ์ สุขพัฒนศรีกุล, และวิภาวี หมายพิมาย. (2558). เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาพยาบาล ระหว่างการสอนแบบบรรยายและการสอนแบบการเรียนรู้โดยใช้ทีม: การศึกษานำร่อง. *วารสารพยาบาลศาสตร์*, 33(ฉบับเสริม 1), 48-54.
- พิมพ์ันธ์ เดชะคุปต์. (2550). *การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: แนวคิดวิธีและเทคนิคการสอน 1*. กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์.
- รังสีณี พูลเพิ่ม, จันทนา โปรงเงิน, แสงจันทร์ สุนันตะ, และนนทิกา พรหมเป็ง. (2561). ประสิทธิภาพการเรียนการสอนโดยใช้คำถามเป็นฐานของนักเรียนพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 19(3), 126-136.
- วิภาดา แสงนิมิตรชัยกุล. (2555). การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง: กรณีศึกษา การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *วารสารการพยาบาลและการศึกษา*, 5(2), 64-76.
- วัลลี สัตยาศัย. (2547). *การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก: รูปแบบการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ: บั๊คเน็ต.
- สมพิศ ไยสุน, ปรียารัตน์ รัตนวิบูลย์, และชลดา จันทร์ขาว. (2559). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐานต่อความรู้และการรับรู้ผลการเรียนรู้เรื่องการพยาบาลมารดาและครอบครัว ในระยะตั้งครรภ์ของนักศึกษา. *วารสารพยาบาลสหภาพชาติไทย*, 9(2), 73-87.
- สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (2552). ประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษา เรื่อง แนวทางการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552. สืบค้นจาก <http://www.mua.go.th/users/tqf-hed/>
- สำนักวิชาการและประมวลผล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด. (2556). คู่มือกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (พ.ศ.2556). ร้อยเอ็ด: มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- หวน พิณรุฬพันธ์. (2554). การเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: ปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญยิ่ง. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/448354>